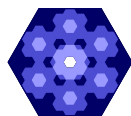

-
- **Humánní geografie 1**
 - **Sociální geografie pro vzdělávání**

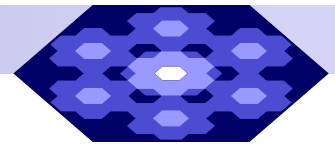
- organizace výuky
- vstup do HG, resp. SG

CENARS

Centre for Analysis of Regional Systems
cenars.upol.cz

Marián Halás

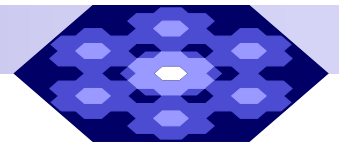

Sylabus přednášek

- *vstup, představení a definice HG (SG), zařazení v rámci geografických disciplín, vývoj, aktuální témata*

sociální geografie a demografie:

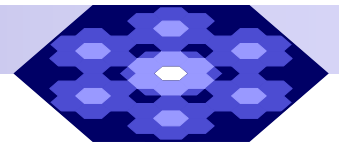
- *geografická distribuce obyvatelstva (metody hodnocení, vliv přírodních a sociálních podmínek, vývojové trendy)*
- *přirozená reprodukce obyvatelstva (základní demografické charakteristiky, globální problémy populačního vývoje, populační teorie a zákony, populační politika)*
- *migrace a ostatní formy prostorové mobility obyvatelstva (hlavní směry stěhování v ČR, hlavní rysy mezinárodní migrace, migrační motivace)*
- *sociální, ekonomická a kulturní struktura populací*
- *populační prognózy*

Sylabus přednášek

města a venkov:

- *sídelní systém (historický vývoj struktury osídlení)*
- *proces urbanizace (způsoby hodnocení, vývojové fáze, regionální rozdíly)*
- *městská a venkovská sídla (vymezení pojmů, funkční klasifikace sídel, současné změny ve venkovském osídlení)*
- *vnitřní struktura a organizace měst (základní pravidelnosti v demografické, sociální a funkční diferenciaci)*

Základní studijní literatura

***HALÁS, M., BRYCHTOVÁ, Š., FŇUKAL, M. 2022.
Humánní geografie 1: geografie obyvatelstva a
sídel. Univerzita Palackého v Olomouci.***

skriptum HG1 a prezentace dostupné na: geography.upol.cz/materialy-hg1

skriptum SGV a prezentace dostupné na: geography.upol.cz/materialy-sgv

*KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. 2009. Demografie
(nejen) pro demografy. SLON.*

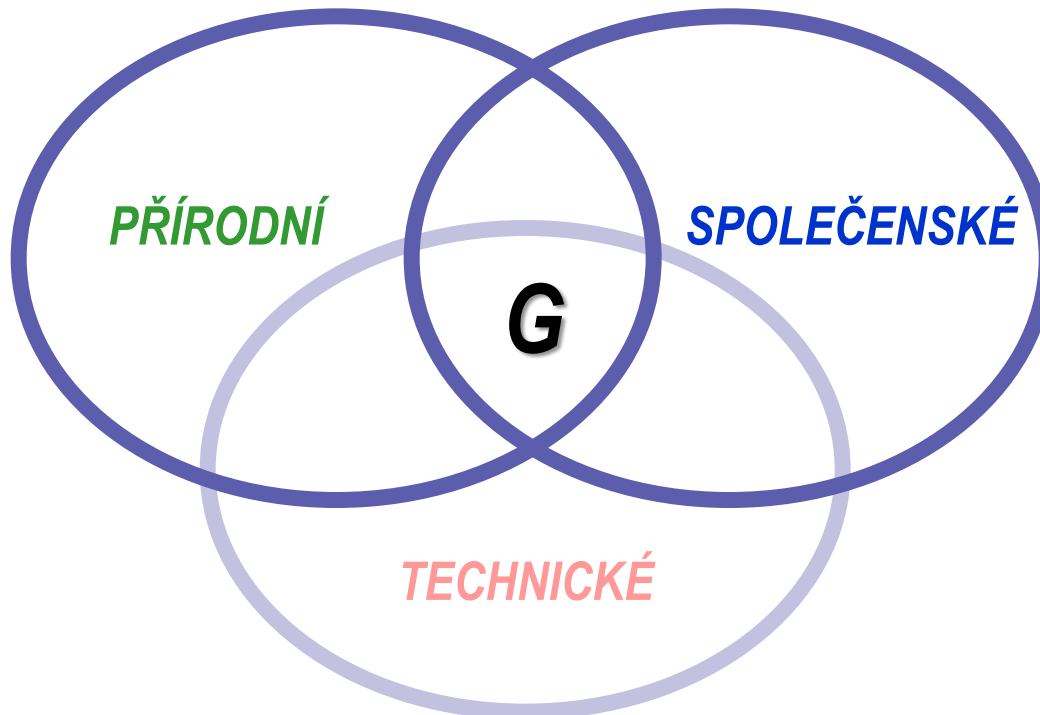
*KUNC, J., a kol. 2019. (Geo)demografie nejen pro ekonomy.
Brno, MU.*

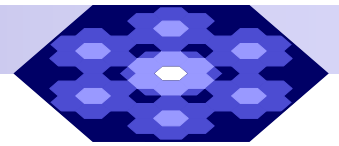
*PROKOP, D. 2020. Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání,
populismu a dalších výzvách české společnosti. Host.*

*TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. 2008.
Ekonomická a sociální geografie. Plzeň, Aleš Čeněk.*

Geografie

- *průnik mezi přírodními, společenskými a technickými vědami*
- *pozice na rozmezí mezi idiografickými a nomotetickými vědními disciplínami*

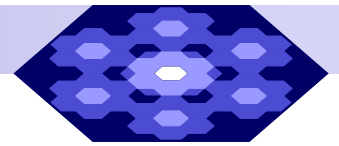
Geografie

- *systematická*
- *regionální*
- *teoretická (spojená s filozofií a teorií systémů)*
- *geografická metodologie (důraz na metody)*

systematická geografie: fyzická, humánní (sociální?)

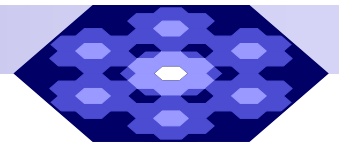
- *fyzická geografie* – *prostorové rozložení přírodních prvků a jevů*

*parciální disciplíny: geomorfologie
klimatologie
hydrogeografie
pedogeografie
biogeografie*

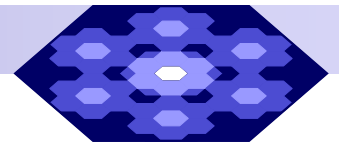
- **humánní geografie** – prostorové rozložení prvků a jevů tvořených činností člověka
 - parciální disciplíny: geografie obyvatelstva*
(podle prostorového uspořádání sídel)
 - geografie sídel*
 - geografie venkova – RG*
 - geografie města (měst) – UG*
 - (podle výrobních a nevýrobních aktivit člověka)*
 - geografie zemědělství*
 - geografie průmyslu*
 - geografie dopravy*
 - geografie cestovního ruchu*
 - geografie obchodu*
 - geografie služeb*

pozn. jaké jsou méně tradiční parciální disciplíny HG?

Proč humánní geografie?

- *ve světě se standardně používá termín human geography (angličtina, francouzština atd.)*
- *„social geography“ je pouze podmnožinou humánní geografie zaměřenou na sociální témata*
- *když použijeme termín sociální geografie na celou humánní geografii, vzniká nám terminologický chaos*
- *pražská akademická geografie (Albertov) to tak dělá a celá Česká republika (včetně výuky geografie na všech ZŠ, SŠ a VŠ) se tomu přizpůsobuje*

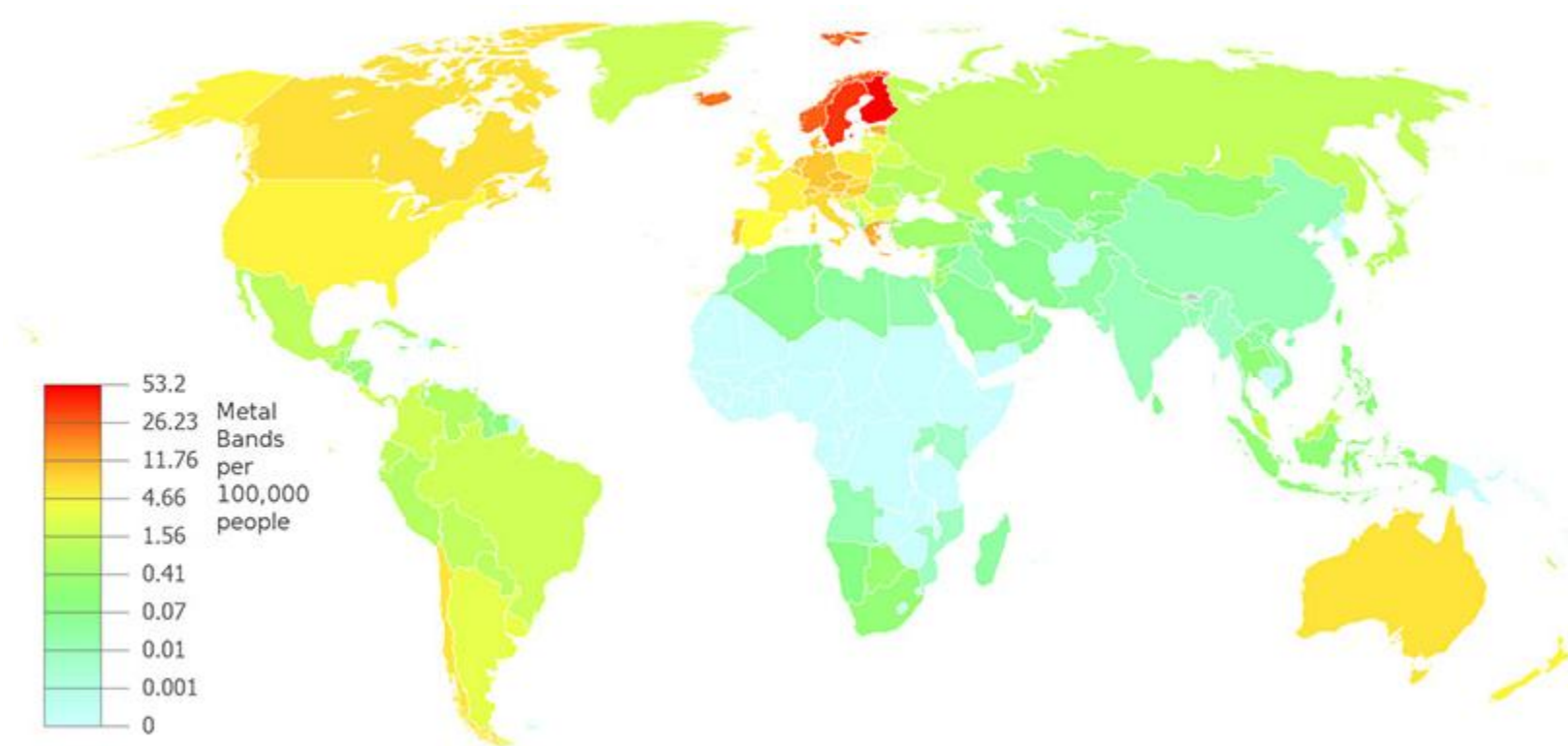

Co všechno je geografie?

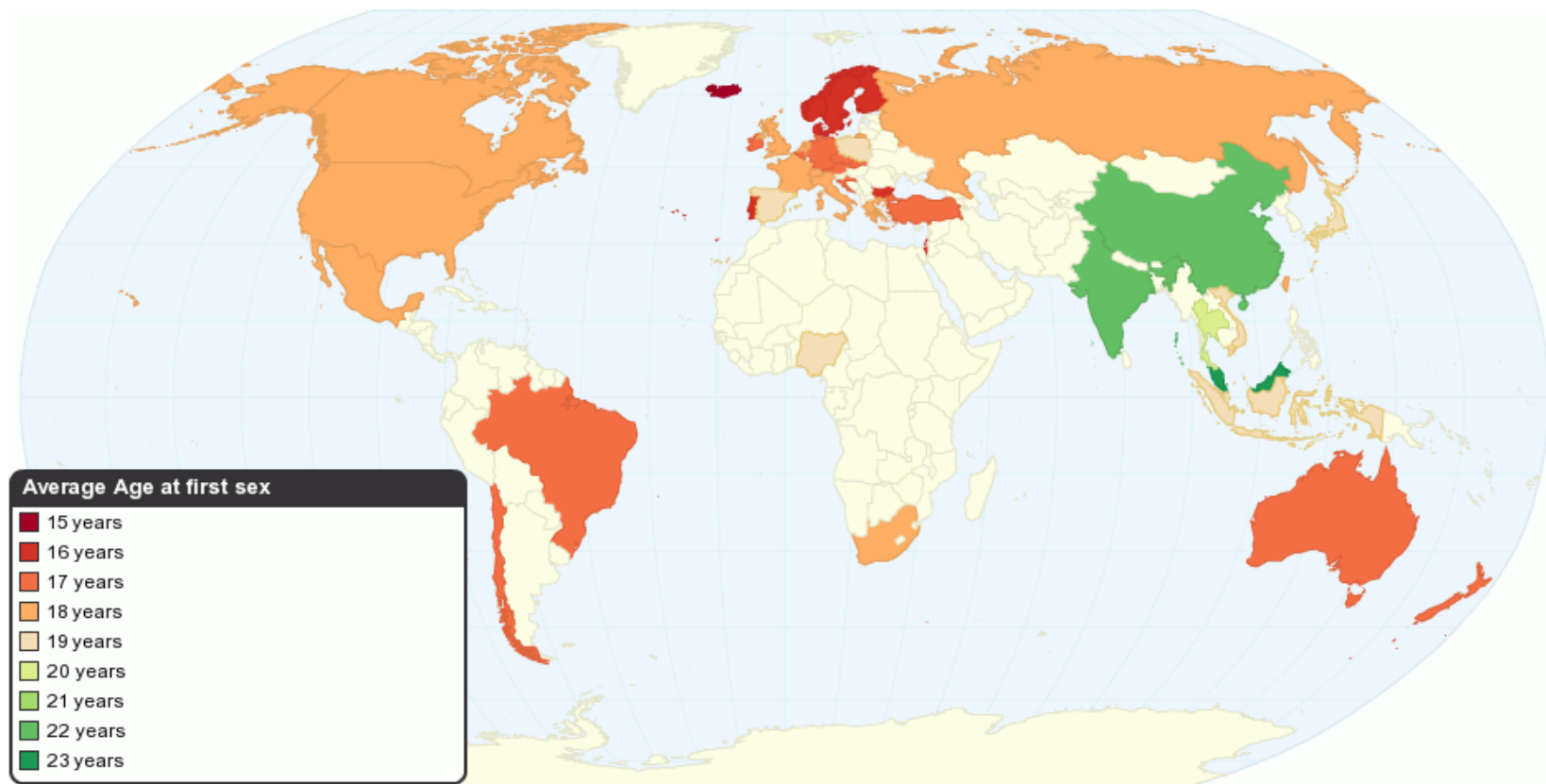
- *geografie je všude kolem nás, jen ji musíme hledat*

***GEOGRAPHY IS
WHERE AND WHY***

Metalové kapely

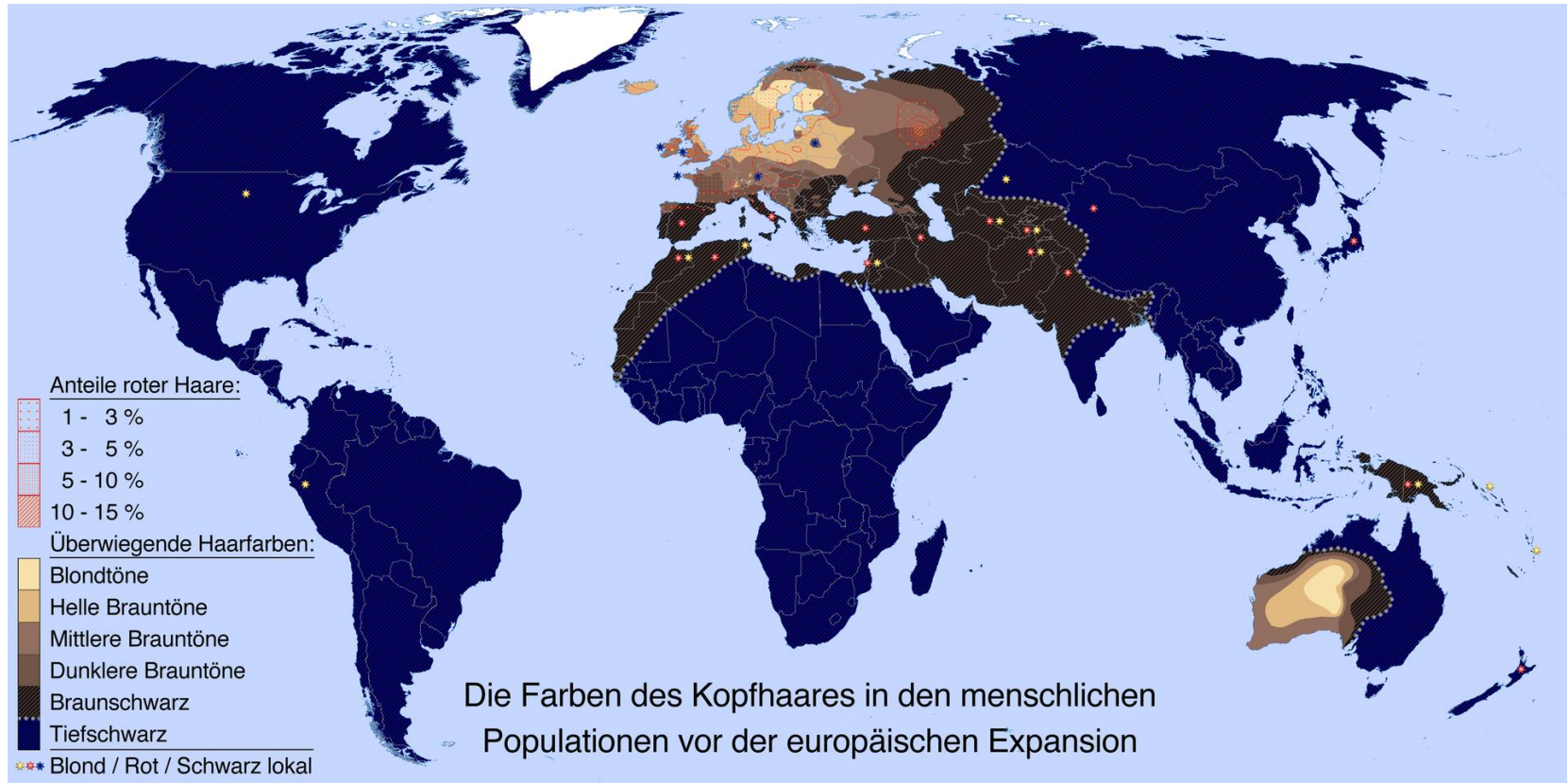
Průměrný věk prvního pohlavního styku

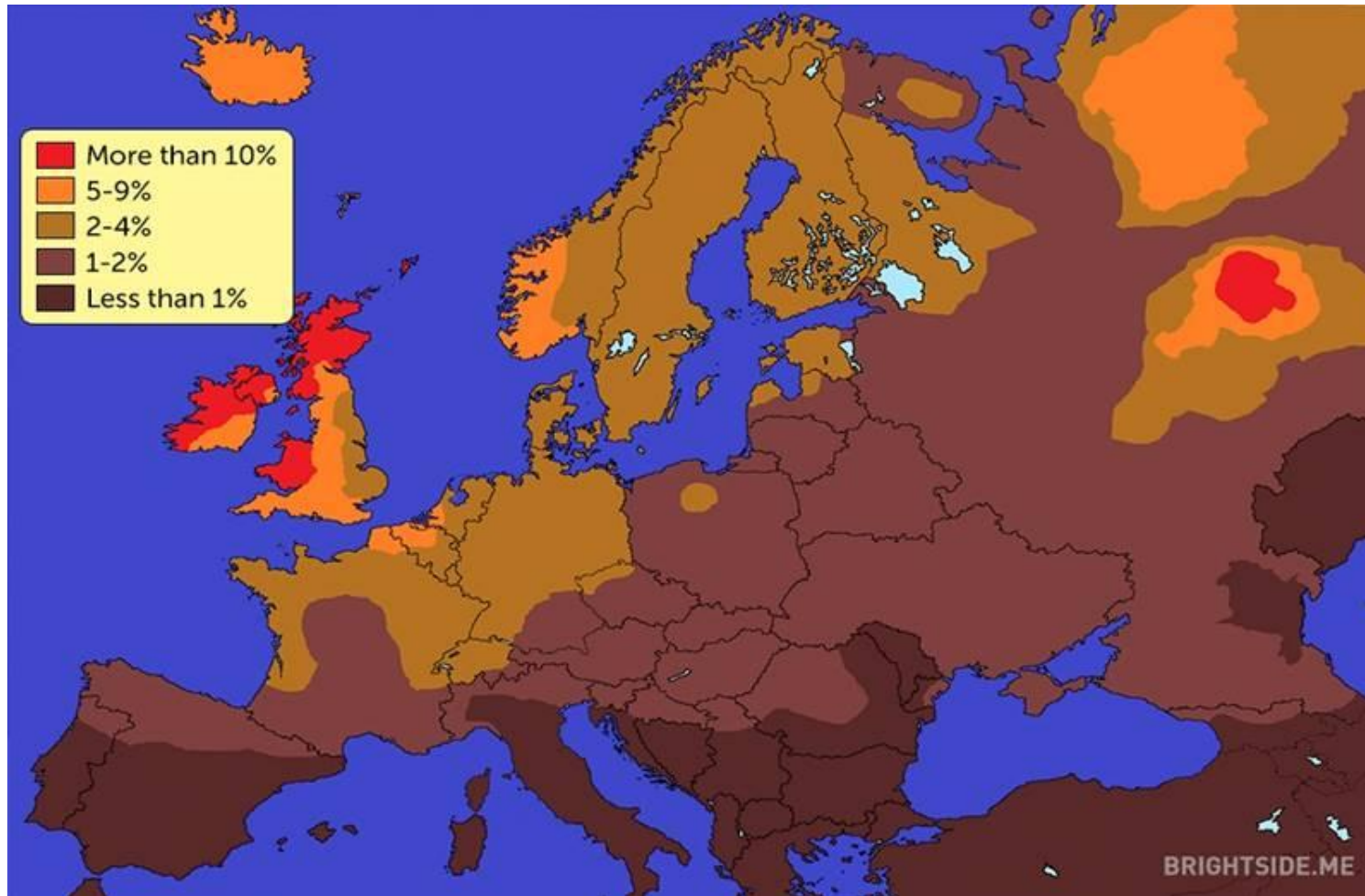
Nejčetnější příjmení

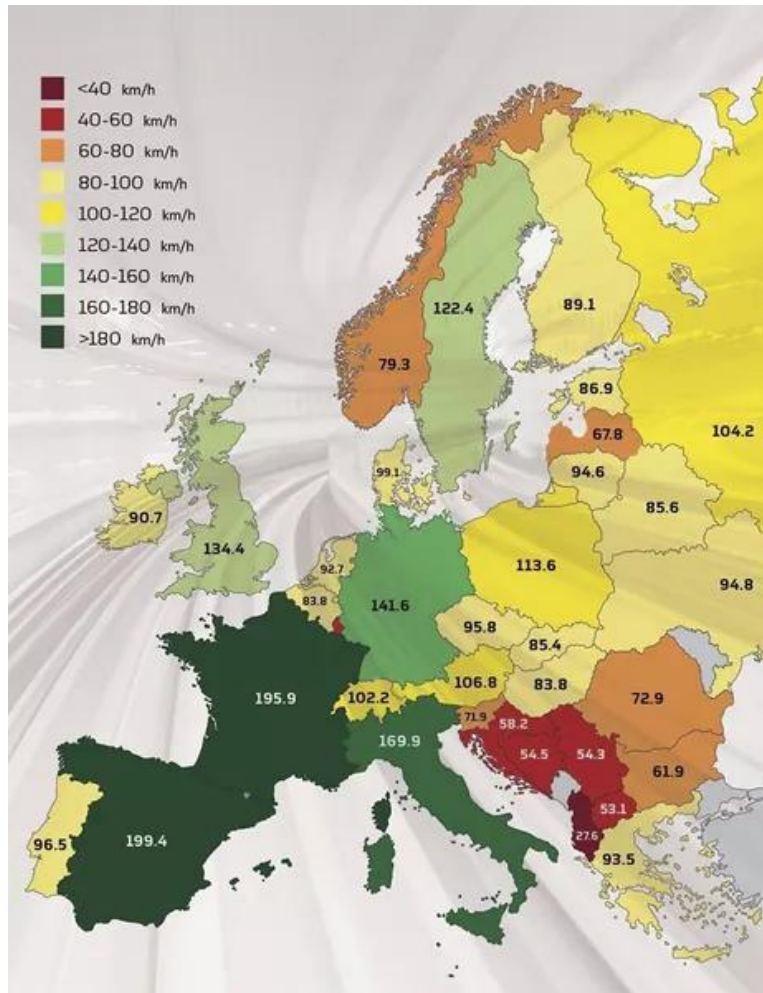
Barva vlasů původní populace

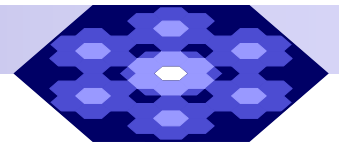

Zrzaví

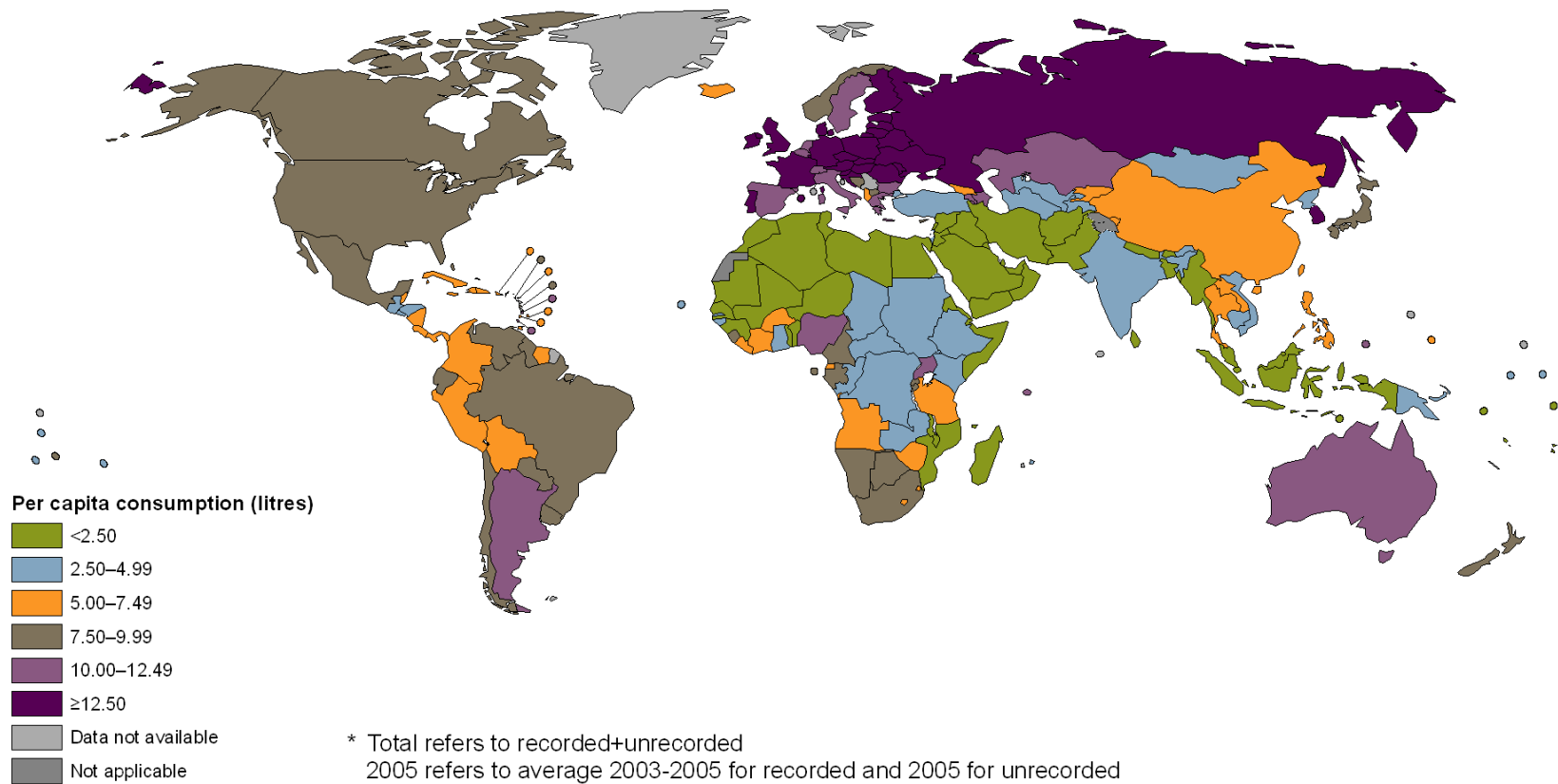

Jak rychle jezdí vlaky

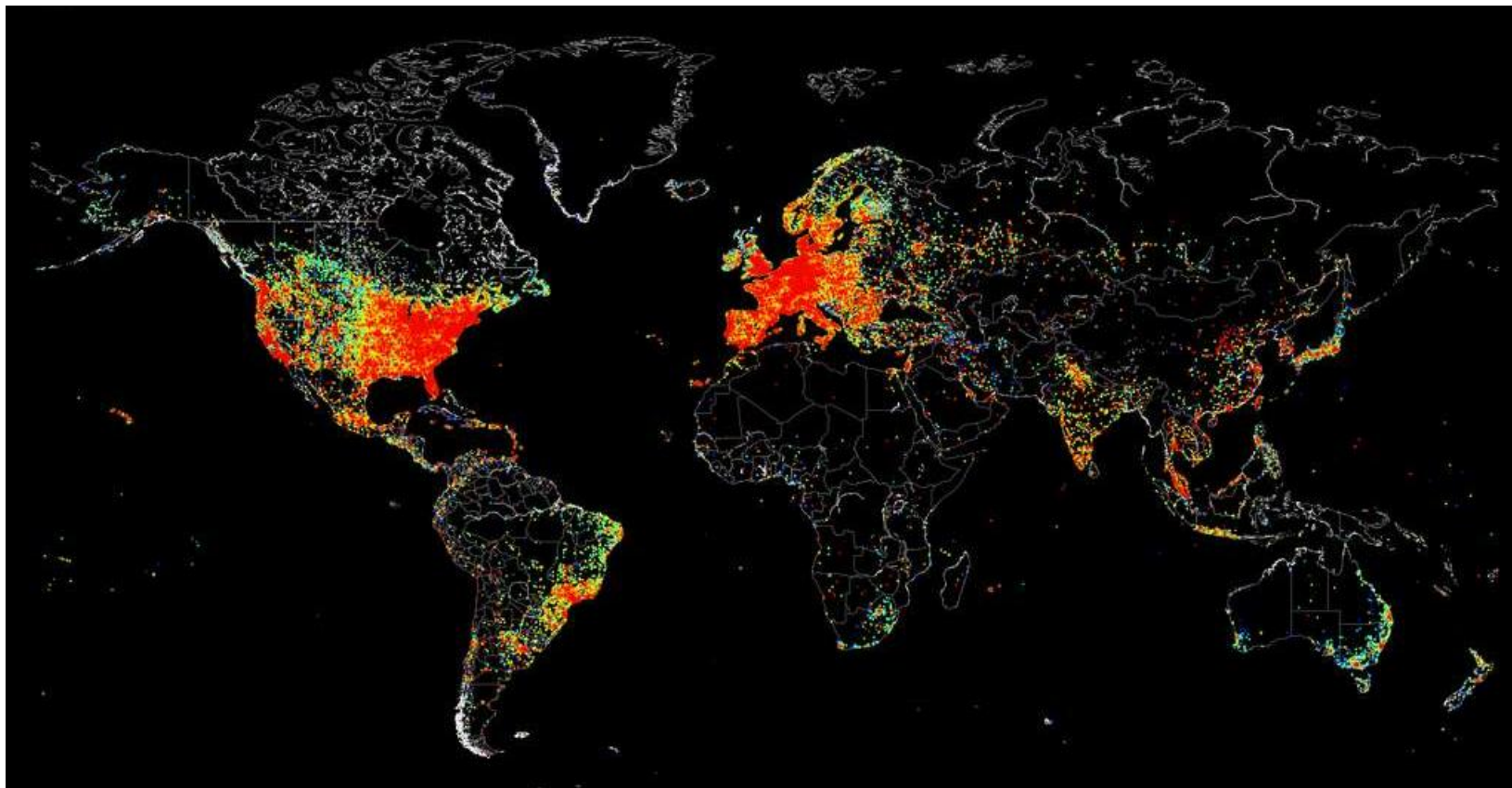

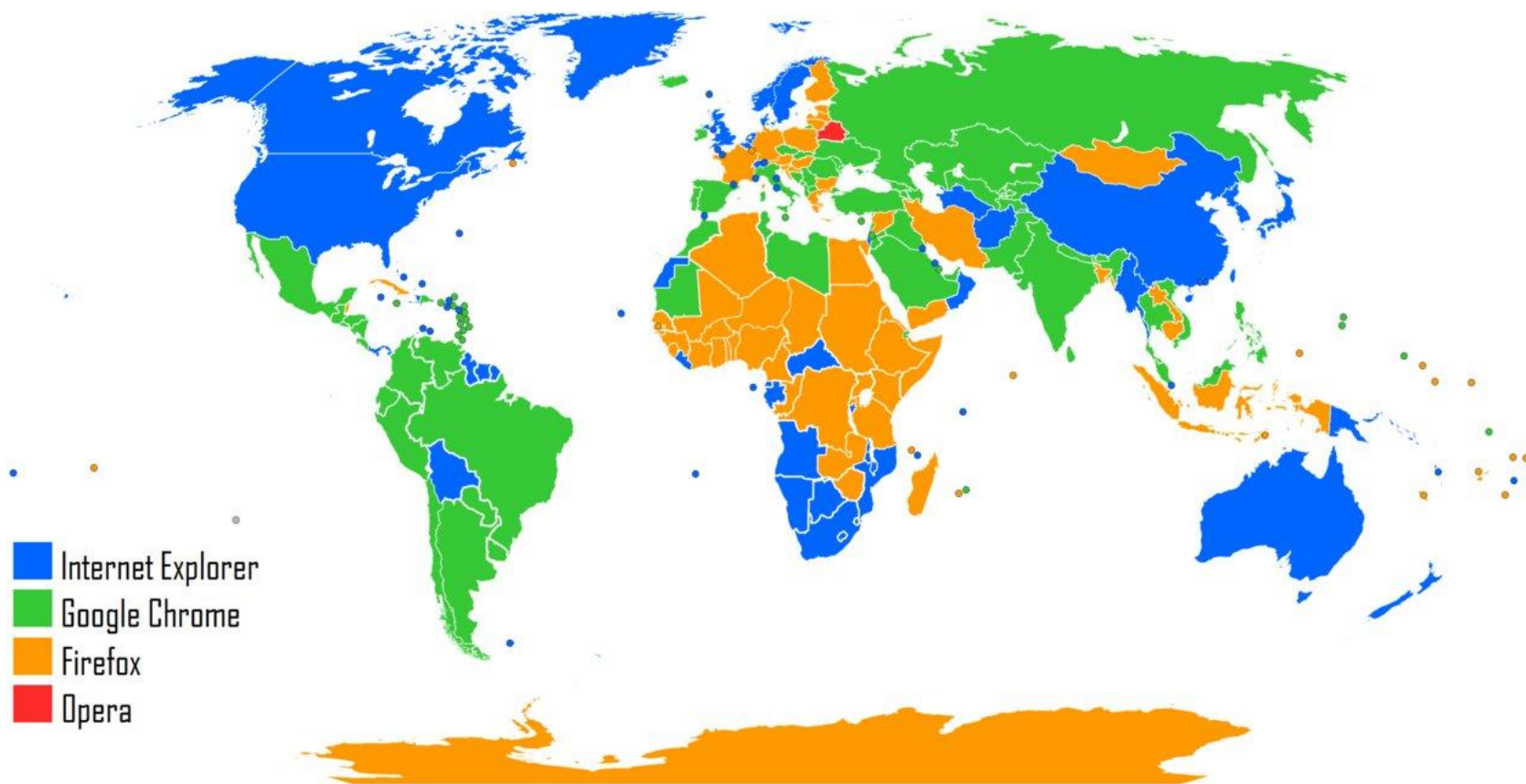
Konzumace čistého alkoholu

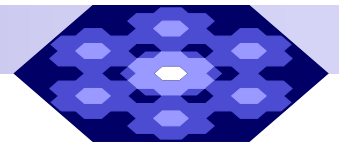

Uživatelé internetu

Nejpoužívanější webové prohlížeče

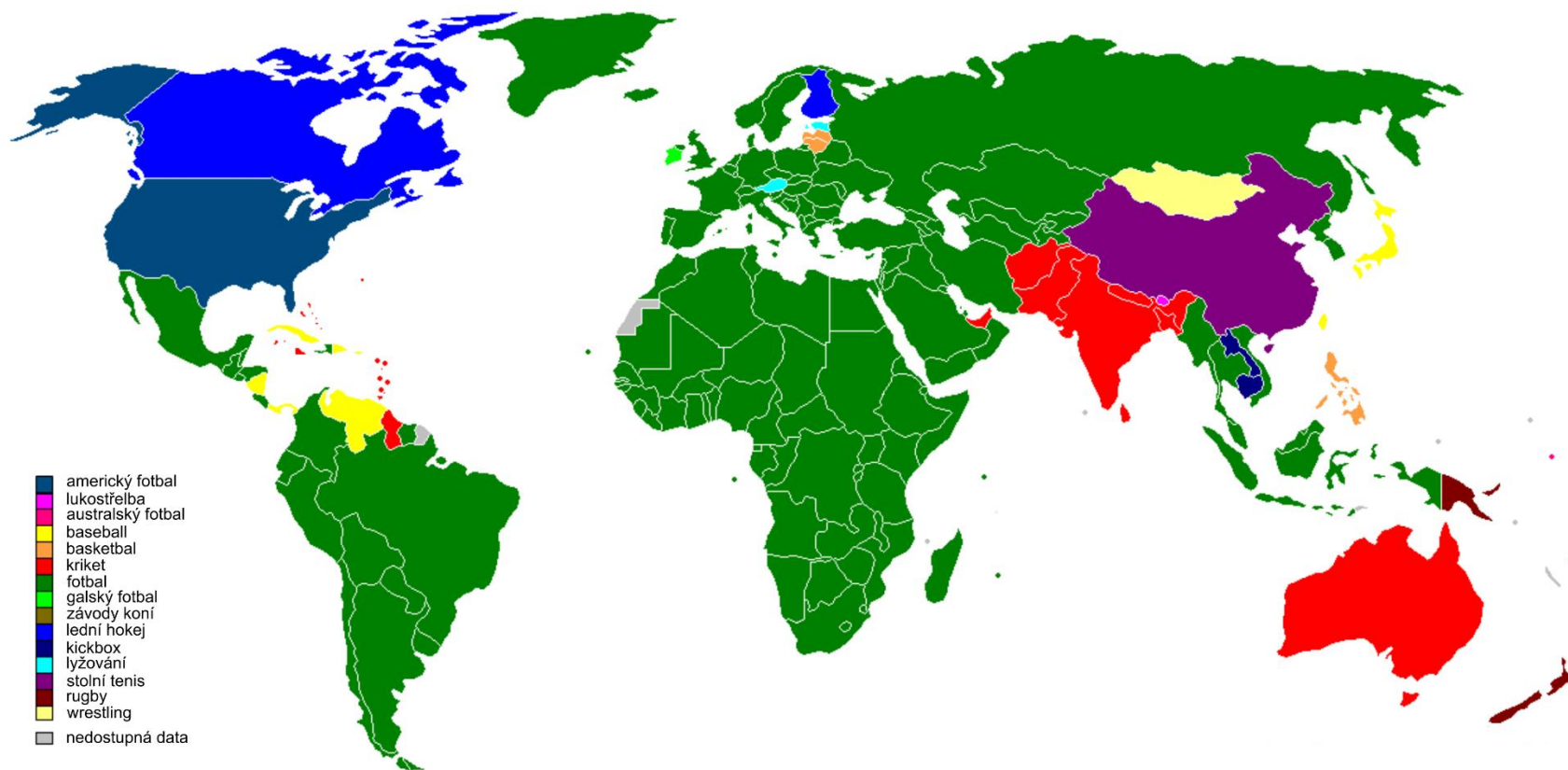

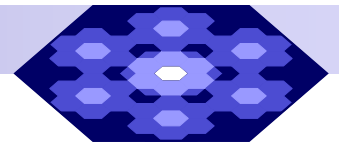

Aktivita na Facebooku

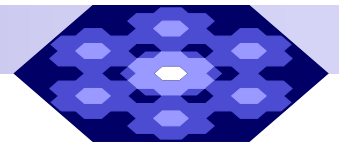
Nejoblíbenější sporty

A co pohyblivá mapa nebo animace?

- www.youtube.com/watch?v=G1L4GUA8arY

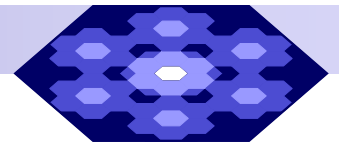

Co všechno je geografie?

- *geografie je všude kolem nás, jen ji musíme hledat*

***GEOGRAFIE JE
„VĚDA O ŠÍPKÁCH“***

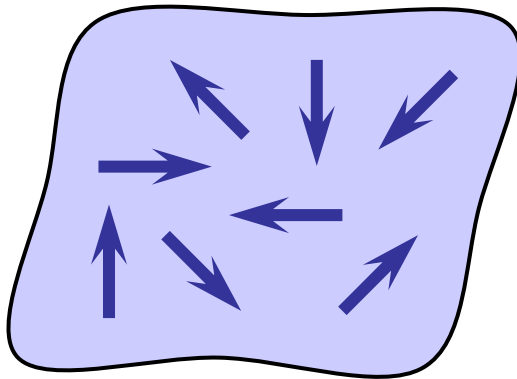
- *tj. nezajímají nás jen statické prvky, ale i dynamické prvky (např. pohyby osob, zboží, informací atd.) a jejich prostorová distribuce*

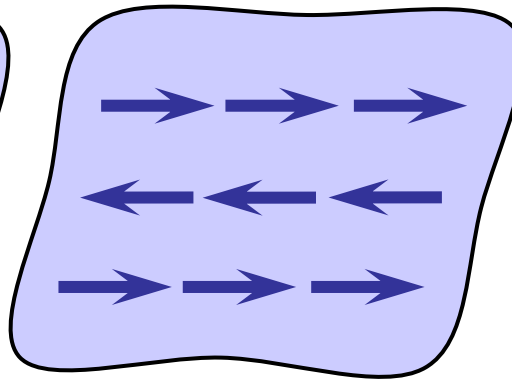
Co všechno je geografie?

- *toky osob, zboží, kapitálu, informací...*

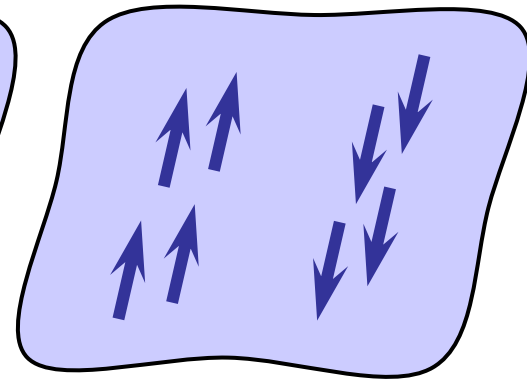
a) Random

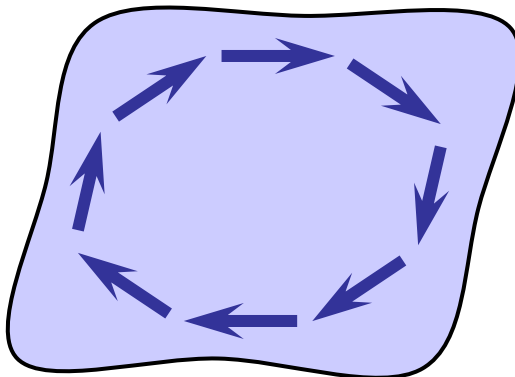
b) Oriented

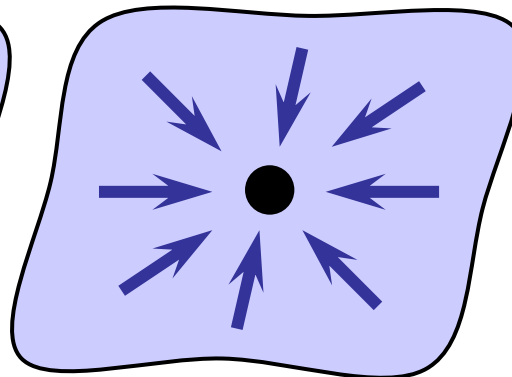
c) Channelled

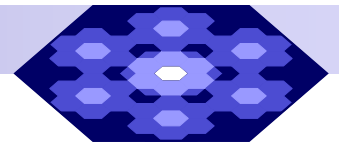

d) Circular

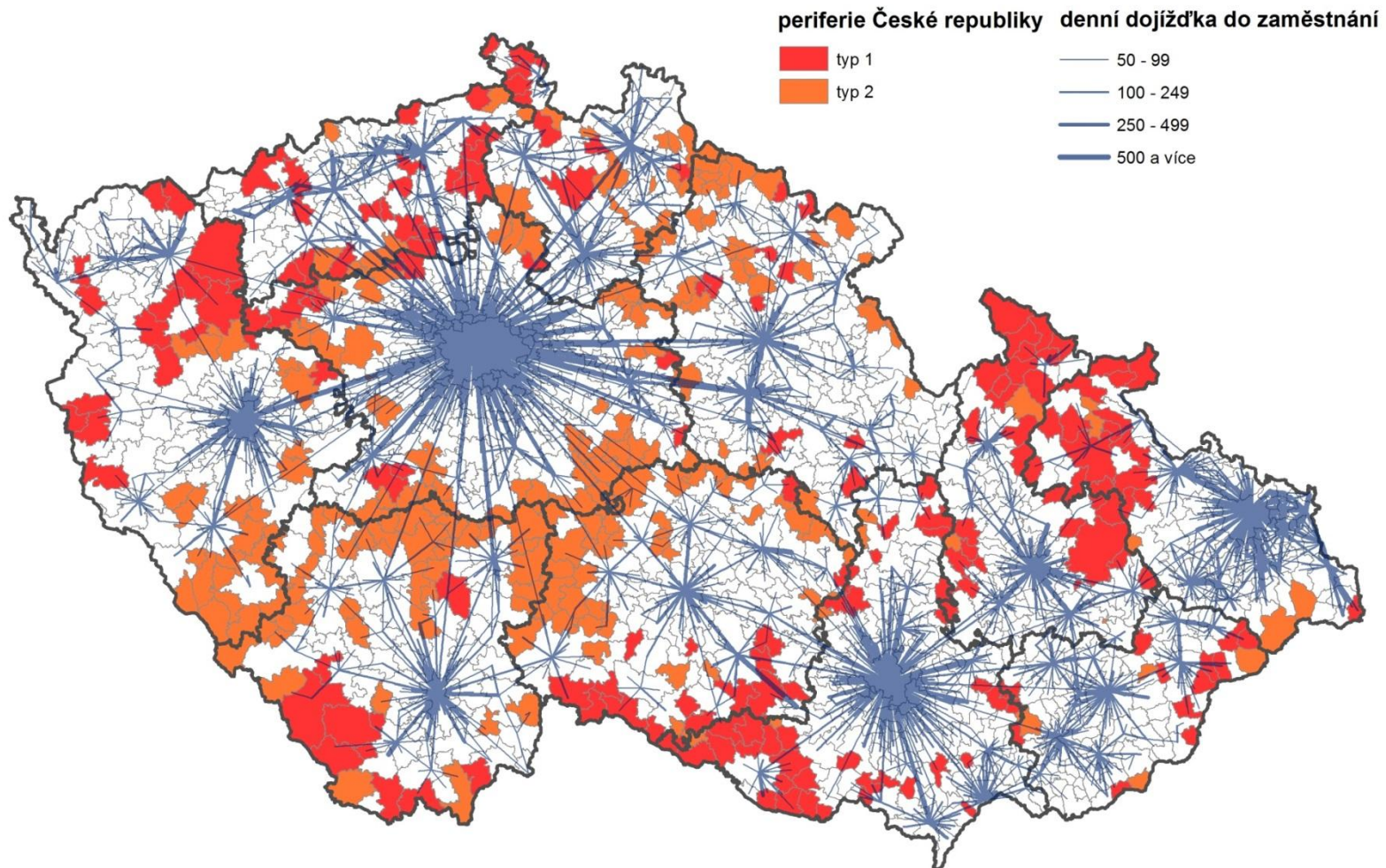

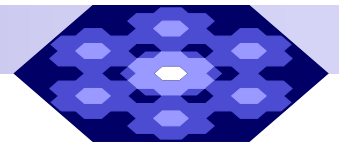
e) Nodal

Denní toky obyvatelstva vs. periferie

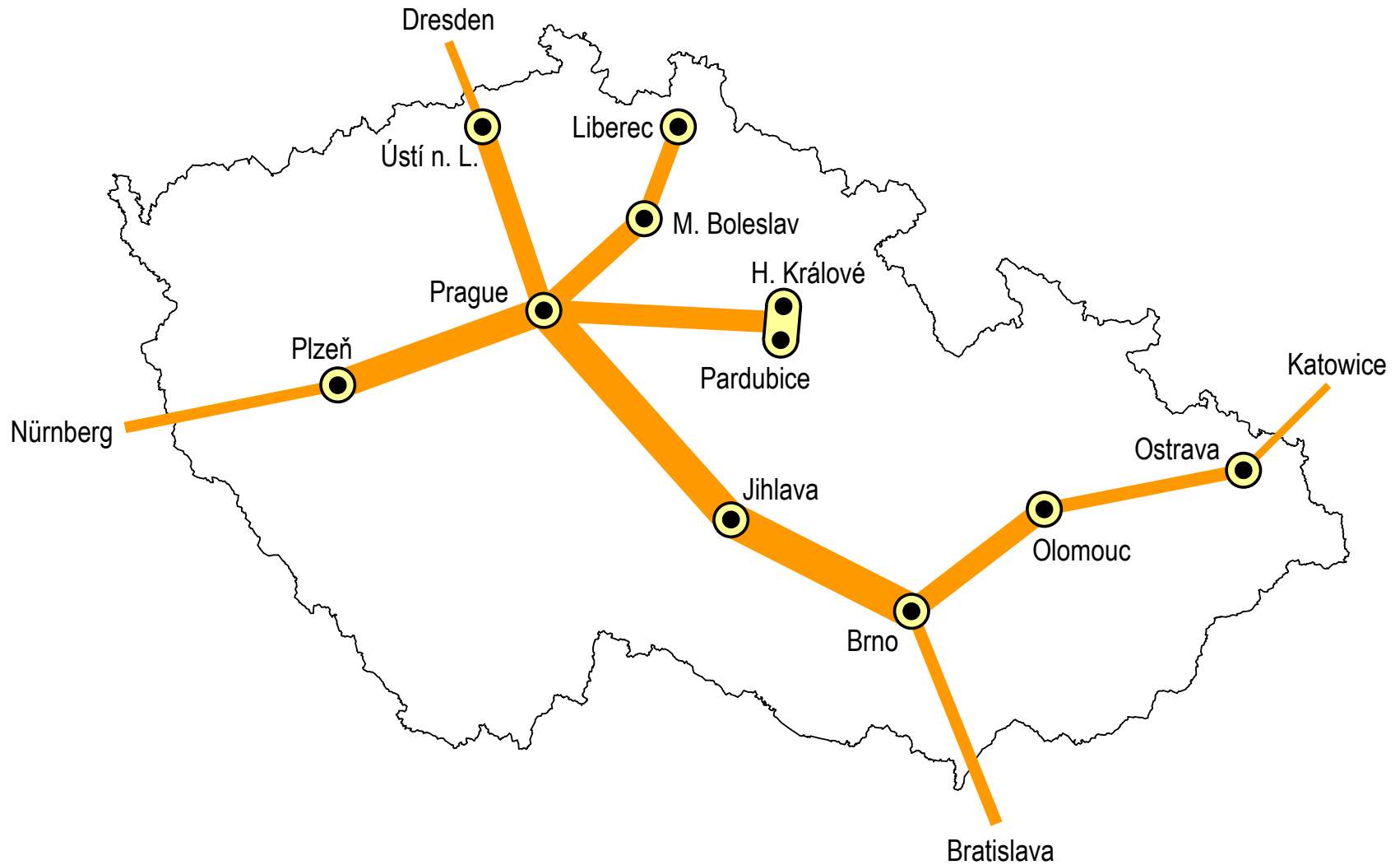

Co všechno je geografie?

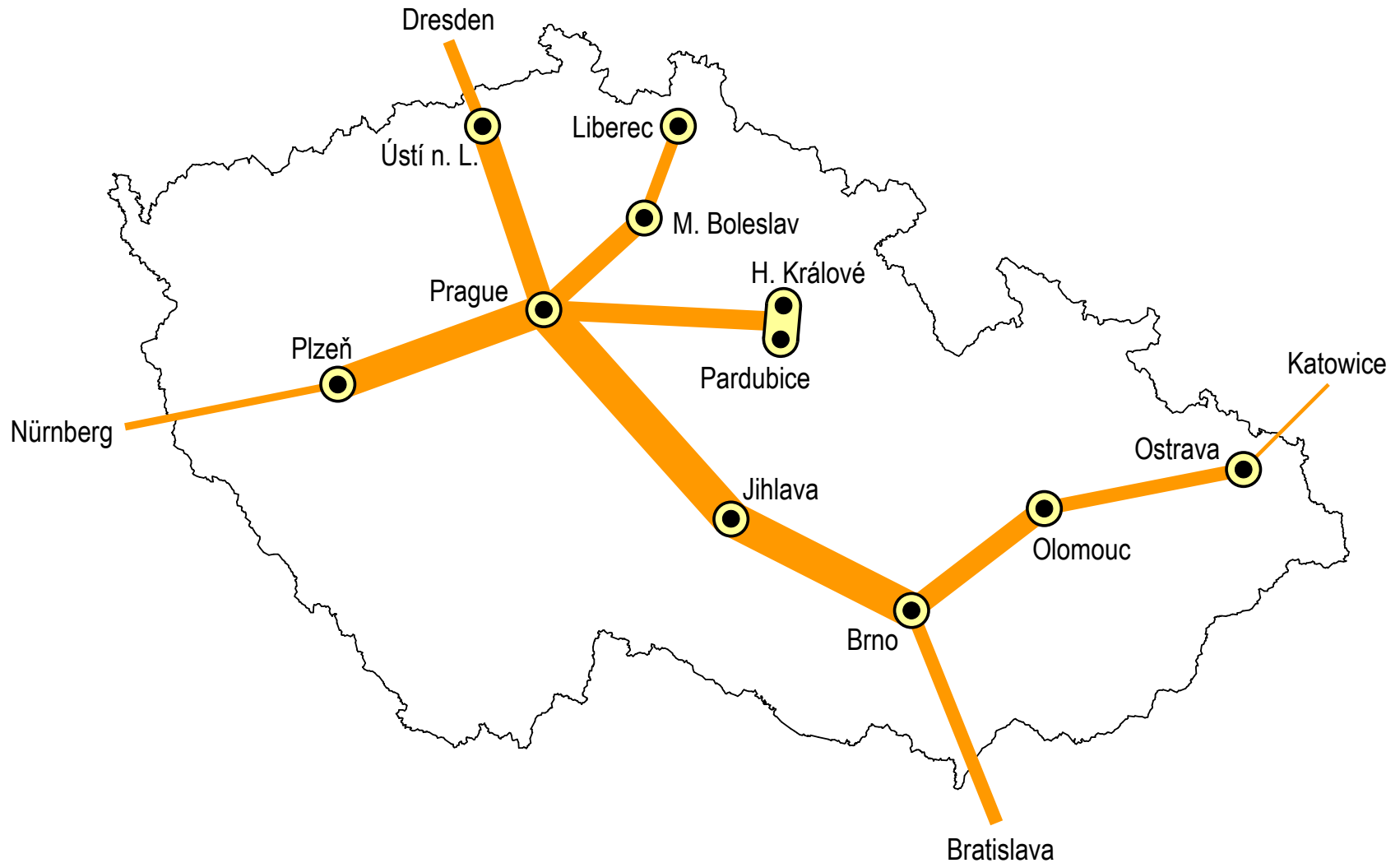
- *geografie je všude kolem nás, jen ji musíme hledat*

GEOGRAFIE A PROGNÓZY, RESP. PLÁNOVÁNÍ

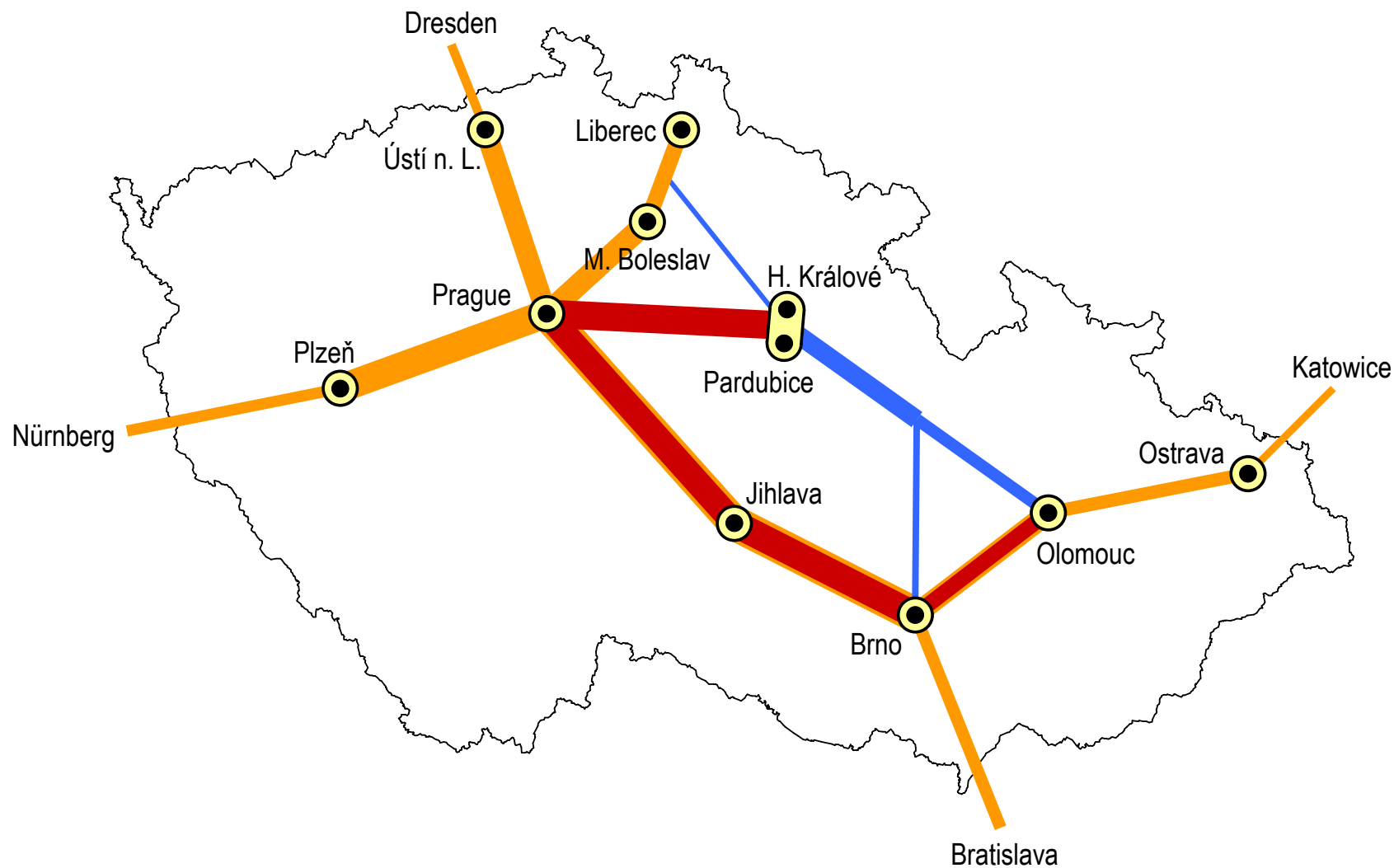
Intenzita dopravy na dálnicích

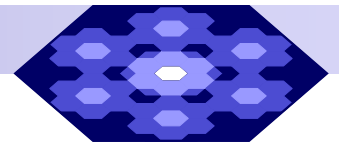

Model intenzity

Model intenzity po dostavbě D35 a D43

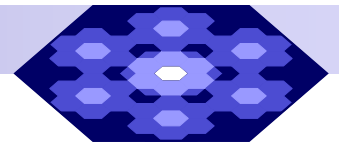

*vztah parciálních disciplín: např. geografie
zemědělství a geografie venkova – agro-rurál...*

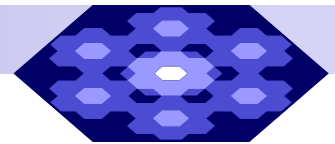
■ **regionální geografie**

- *zahrnuje fyzickou i humánní složku*
důvody: větší dynamika změn,
potřeba HG regionalizace

Humánní geografie

- **objekt výzkumu:** *socio-ekonomická sféra země, příp. částečně i noosféra a kybersféra (co?)*
- **předmět výzkumu:** *zákonitosti vývoje a prostorové diferenciacie socio-ekonomické sféry země, příp. noosféry a kybersféry (proč?)*

Struktura geografických disciplín

tradiční:

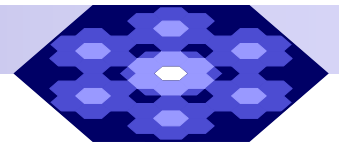
- **FYZICKO-GEOGRAFICKÁ SFÉRA** – tj. *materiální geosféra neantropogenní povahy*
- **SOCIO-EKONOMICKÁ SFÉRA** – tj. *materiální geosféra antropogenní povahy*

nové:

- **NOOSFÉRA a KYBERSFÉRA** – tj. *nemateriální geosféra antropogenní povahy*

noosféra: *sféra myšlení, představ, hodnot, etických principů, nemateriální kultury, ideologických doktrín*

kybersféra: *sféra virtuálního prostoru, např. na internetu*

Kybersféra a geografie

- *velká část životů a činností člověka se přesouvá do kyberprostoru*
 - *posílení tohoto stavu s nástupem pandemie covidu-19*
- *pozitivní vlivy a příležitosti*
 - *zefektivnění činností a služeb*
 - *hledání rovnováhy mezi bezpečností a ochranou osobních dat*
- *negativní vlivy a rizika*
 - *nástup tzv. dohledového kapitalismu*
 - *zneužívání osobních dat na komerční a jiné účely (zejména globální technologické společnosti jako Google nebo Facebook)*
 - *riziko působení a ovlivňování lidského chování*

Vznik moderní geografie

19. století – polovina 20. století

■ *klasická německá škola*

- *Alexander von Humboldt (1769-1859): zabýval se především přírodovědou, ale také obecnou fyzickou geografií, klimatogeografií a fytogeografií; autor rozsáhlého díla Kosmos*
- *Karl Ritter (1789-1859): vedoucí první katedry geografie na světě, která byla založena v Berlíně; rozpracoval teorii **geografického determinismu***

■ *propagace komparativní geografické metody: srovnávání několika objektů nebo jevů za účelem získání jejich společných nebo naopak odlišných znaků*

Vznik moderní geografie

(další přístupy)

1. pozitivismus: zakladatelem je filosof **August Comte** (1798-1857), představuje první skutečně vědeckou metodologii

- klade důraz na studium fakt, empirické pozorování: pouze na tomto základě lze sestavit jediný skutečný obraz světa
- předpokládá neutralitu vědeckého poznání, objektivitu vědce, opakování pozorování, teorie je ověřována empiricky
- používaný dodnes

Vznik moderní geografie

(další přístupy)

2. **geografický posibilismus**: hlavním představitelem je francouzský geograf **Paul Vidal de La Blache** (1845-1918)

- odklon od determinismu
- zakladatel regionální geografie v dnešním slova smyslu
- geografii bere jako komplexní vědní disciplínu, region jako výsledek vzájemného působení FG a HG jevů

Vznik moderní geografie

(další přístupy)

3. geografický indeterminismus: hlavním představitelem je americký geograf **Richard Hartshorne** (1899-1992)

- navazuje na P. V. de La Blache
- hovoří o nezávislosti člověka na přírodních podmínkách
- hybnou silou je člověk obdařený svobodnou vůlí záleží jen na něm, jak geografické prostředí využije

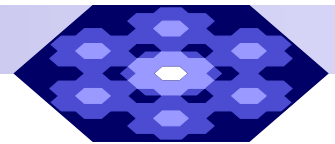

Moderní geografie po 2WW

kvantitativní revoluce

- *inspirovaná pozitivistickými metodami a přístupy*
- *proces exaktizace a matematizace geografie, využití statistických analýz*
- *50. a 60. léta 20. století*
 - *Peter Haggett*
 - *William Bunge*
 - *Brian Berry*

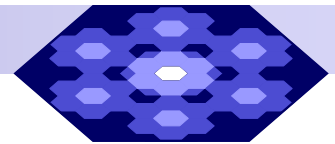

Moderní geografie po 2WW

nové a radikální geografie

kritika pozitivismu, nástup kvalitativních metod

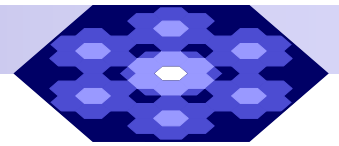
- *humanistická (70. léta 20. století)*
 - *staví do centra geografického vnímání člověka, vazba na filozofii a jiné humanistické obory*
- *(neo)marxistická (70. léta 20. století)*
 - *v souvislosti s celospolečenských odporem k vietnamské válce v USA (+ hippies, černošská a mírová hnutí)*
- *feministická (80. léta 20. století)*
 - *muži mají práva, která jsou nespravedlivě upírána ženám*

Moderní geografie po 2WW

postmoderní geografie

- *od 2. poloviny 80. let 20. století*
- *nedůvěra k velkým projektům, velkým teoriím*
- *hledají se návrhy s lidským měřítkem v návaznosti na historii, tradice, specifiku lokalit a regionů, rozkvet regionální geografie*
- *rozvíjí se především v evropském kulturním prostoru (Velká Británie)*

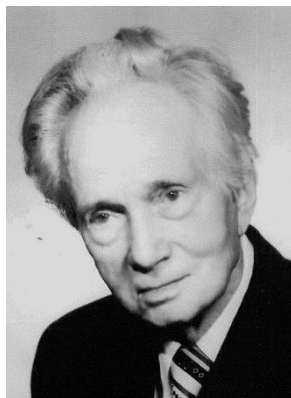

Shrnutí: vývoj HG po 2 WW

- *pol. 50. let – pol. 60. let: nomotetický přístup (kvantitativní revoluce – Chorley, Hagget, Isard)*
- *pol. 60. let – přelom 70. a 80. let: idiografický přístup (post-pozitivismus, radikální geografie, v krajních případech např. až neo-marxismus – Myrdal, Harvey)*
- *od 80. let: postmoderní humánní geografie, příklon k institucionalismu, neo-idiografický přístup (subjektivita výzkumu, nedůvěra k velkým teoriím, návrhy s lidským měřítkem – Giddens, Sayer)*

Vývoj HG v ČR po 2 WW

- *ideologické vlivy*
- *čistě pozitivistický přístup*
- *důraz na modelování a statistickou analýzu*
- *po roce 1990 nezachycení světových trendů (jazykové nedostatky, neuznávání „vědecké hodnoty“ jiných než pozitivistických přístupů...)*

Vývoj HG v ČR po roce 2000

svítání na lepší časy (nástup porevoluční generace):

- *návrat (hlavně pražských) geografů z dlouhodobých pobytů na amerických univerzitách*
- *jazyková vybavenost, aplikace zkušeností, jejich akceptace na mezinárodním fóru*
- *představitelé: Blažek (regionální rozvoj), Sýkora (město), Drbohlav (migrace), Pavlínek (průmysl, inovace)*

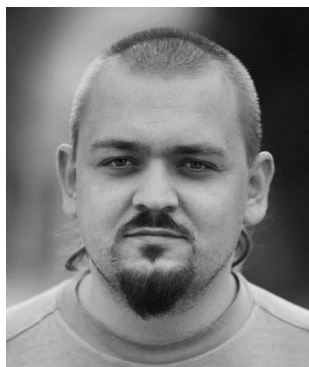

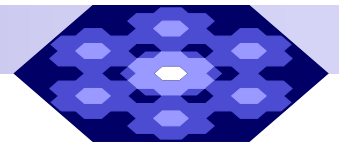
Vývoj HG v ČR po roce 2020?

- *zvyšování kvality českých geografů, plná konkurenceschopnost se světovou geografii (už nejen Albertov)*
- *návaznost výzkumu na tradiční a zásadní témata:*

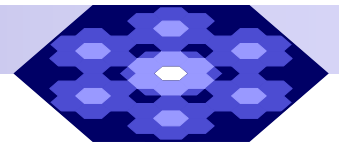
- *prosazování parciálních a okrajových témat:*

Základní konstanty vývoje HG

- *napětí mezi nomotetickými a (neo)idiografickými přístupy výzkumu*
- *napětí mezi výzkumem v HG (změny ve společnosti) a výzkumem životního prostředí – chybí propojení výzkumu společenských a environmentálních systémů*
- *potřeba propojení výzkumu na různých geografických úrovních (v různých měřítkách)*

Otázky na zamyšlení

- *jaká jsou zásadní aktuální témata geografie, resp. jaké jsou nejpálčivější problémy a hrozby současného světa?*
- *prolínají se odpovědi na předchozí otázku?*
- *která ze zásadních témat geografie patří do HG (SG)?*
- *jak naše životy ovlivňuje virtuální prostor a zejména sociální sítě?*
- *co dělá virtuální prostor s rozdíly v myšlení napříč generacemi, příp. napříč pohlavími?*
- *jak nám nové technologie a AI promění svět v krátko-, středně- a dlouhodobém horizontu?*